

www.svetlinata-na-hrama.com, снимка Симона Василева

Свети Марко, митрополит Преславски

Чества се на 25 януари

Излагаме сведения за просиял в святост светител от времето на Второто българско царство – свети Марко, епископ Преславски, за когото имаме малко сведения от разнородни източници, но и те хвърлят светлина върху части от житието му.

Свети патриарх Евтимий в житието на света Петка пише, че цар Иван Асен II, след преговори със завладелите Константинопол кръстоносци „веднага изпрати там с голяма почит всеосвещения Марко, митрополита на Преслав Велики, та да пренесе тялото на преподобната от Епиват в славния град Търново*. А онзи отиде, уреди всичко за прославата, тържествено взе свещените мощи и с усърдие се връщаше в земята си, прославяйки Бога и преподобната. И когато прочее премина франкските владения и стигна до своята страна, всички околии се стичаха със свещи, с кадила, с благовонни масла и изпращаха ковчега на преподобната към славния царстваващ град Търново“¹.

Стефан Кожухаров открива и неизвестен „Летописен разказ от времето на цар Иван Асен II“², който се припокрива с данните, посочени от свети патриарх Евтимий в житието на света Петка. Пренасянето на мощите се извършва с участието на митрополит Марко. Там пише, че цар Асен „нареди с голяма почит да пренесат тялото ѝ (на света Петка) от Каликратия в неговия преславен град Търново. Това стана по времето на митрополит Марко, служител при пренасянето на тялото на светицата“. Според В. Златарски³ това пренасяне на мощите на света Петка е през 1230 година, след битката при Клокотница.

От средата на 13 век има друг извор с данни за свети Марко Преславски – Поменикът на Боянската църква⁴. Търновската патриаршия е вече възстановена и унията с Рим от Калояново време е премахната. При изброяване на архиереите в поменика, след патриарх Йоаким е упоменат Марко. Изглежда митрополитът се е отличил със строго православните си позиции спрямо католическото влияние по онова време.

Пренасянето на мощите на света Петка е оставило следи, защото било съпроводено със строежи на църкви, параклиси, стенописи, не само в България, където са минавали – с. Енина, Казанлъшко, църквата „Света Петка“, Пловдив, Клисурския манастир. Такива откриваме и в църквата „Света Параскева“ в град Роман, сега в Румъния. Там виждаме стенопис с български надпис „Пренасяне мощите на света Параскева в славния град Търново“. Изписана е църквата „Света Петка“ в Царевец, където е положено тялото на преподобната. До главата ѝ се покланят цар Иван Асен II, зад него са майка му царица Елена и съпругата му царица Анна-Мария, отстрани боляри и монаси, както и двама епископи. Според житието на свети патриарх Евтимий, двамата епископи край мощите са преславският архиепископ Марко и търновският Василий. Единият е изобразен с ореол. И тъй като Василий е заклеен като униат заради унията по времето на Калоян, то изобразеният с ореол епископ е явно свети Марко Преславски.

През 1762 г. – два века след изписването на църквата в Роман, свети Паисий Хилендарски в своята „История славянобългарска“ в списъка на българските светии след свети Теодосий Търновски и преди свети Козма Зографски, под номер 23 записва: *„свети Марко, Преславски митрополит. Той пренесъл мощите на преподобната наша майка Параскева от Епиват в Търново. Бил велик със светия си живот и учение и починал на своя престол в Преслав“*.⁵

Тук срещаме пряко указание за неговия свят живот, строго православно учение за вярата, за факта, че той се споминал като предстоятел на Преславската катедра.

А свети Паисий подчертава в „История славянобългарска“: *„... написах да знаете, че нашите български царе, патриарси и архиереи не са били без летописни книги и кондики. Толкова години са царували и господарували на земята и са имали царски истории и архиерейски кондики, знания за всичко и за много български светци жития и служби... А когато турците заели българската земя ненадейно, те погазили и изгорили черквите, манастирите, царските и архиерейските дворци... И в това люто време загинали ония царски истории и кондики за българските патриарси и архиереи и на много светци житията и службите...“*⁶

Цял век пък дели свети Паисий – будителя от мащабното горене на книги през 1825 г. – дело на фанариотите в Търново, които изгарят старата Патриаршеска библиотека, както споменава К. Иричек⁷.

През 19 век паметта на свети Марко Преславски все още се почита по всички български земи.

В публикацията⁸ на В. Христова са посочени и други сведения за светия митрополит:

Христаки Павлович, който през 1844 г. издава в Буда „Царственик“, поставя в реда на българските светци под номер 25 свети Марко Преславски.

През 1867 г. в календара на Еньо Хр. Кърпачев, издаден в Цариград, свети Марко е вписан като епископ.

Христо Ботев също съставя и отпечатва календар, като паметта на свети Марко Преславски е отбелязана на 25 януари, когато се чества свети Григорий Богослов. Има вероятност свети Марко също да се е занимавал с просветна и книжовна дейност. Често в един ден се вписват светии със сходни жития.

Стойчо Стефанов в монографията си „Назад през вековете“ отбелязва имената на стари български книжовници от различни епохи - Григорий Минх, презвитер Йоан, епископ Марко и много други.

Свети Марко е изобразен в предверието на параклис „Свети Архангели“ на южната стена на Рилския манастир.

Имаме и още един стенописен наратив – изображение на свети Марко, митрополит Преславски в Араповския манастир на южната стена, където той е изобразен между свети Иларион, епископ Мъгленски и свети Теофилакт, патриарх Търновски - стенописци са Алекси Атанасов и Георги Данчов, изографисвали около 1864 г.

Налице са и етимологични данни – има село Марково в тогавашна Преславска епархия, чието име е оцеляло до днес и в османските регистри е известно като християнско. Близко до селото има развалини от голям средновековен манастир.

Това са оскъдните сведения за този български светител.

Да поменаваме в молитвите си този горещ наш застъпник пред Божия престол – свети Марко Преславски.

* Да не забравяме, че по време на Второто българско царство, Търново се издига като град-наследник на падналия под латинско влияние Константинопол; Търново става средище на мощи и светини, истински християнски център, където боголюбивите и знаменити царе са издигнали този славен град до духовна столица.

Литература:

1. Пространно житие на Петка Търновска от патриарх Евтимий, Стара българска литература, т.4, С., 1986, с.198-199
2. Летописен разказ от времето на Иван Асен II, Стара българска литература, т.3, Исторически съчинения, С., 1983, с.81-82, текст и превод Стефан Кожухаров.
3. Златарски, В. "История на България през средните векове", т.3, с.344
4. Христова, В. „Спомен за митрополит свети Марко Преславски“
https://www.pravoslaviето.com/life/sv_Marko_Preslavski.htm
5. Свети Паисий Хилендарски, „История Славянобългарска“, Библиотека за ученика, Български писател, С., 1984, с.100
6. пак там, с.39
7. Христова, В. „Спомен за митрополит свети Марко Преславски“
https://www.pravoslaviето.com/life/sv_Marko_Preslavski.htm
8. пак там

2022 г.